

tua, committo, ne ulla eam officio molestia. Mox subditur: Ipse vero Tobias post hæc profectus est, Deo gratias agens, quod iter prosperum sibi delisset,

Raguelmq; et Ednam ejus uxorem benedicebat (suo fausta eis omnia precabatur) et pergebat, quoad Niniven appropinquarent.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Raphael Tobiam domum ad parentes salvum reducit: qui felle piscis liniens oculos patris, et visum restituit. Unde omnes præ gaudio Deum benedicunt, et epulantur.

1. Cumque revertentur, pervenerunt ad Charan, quæ est in medio itinere contra Niniven, undecimo die. 2. Dixitque Angelus: Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum. 3. Si placet itaque tibi, precedamus, et lento gradu sequantur iter nostrum familia, simul cum conjuge tua, et cum animalibus. 4. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis, erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt. 5. Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. 6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, et illico agnovit venientem filium suum, currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus. 7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum; et gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum. 8. Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum: scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit pater tuus lumen cœli, et in aspectu tuo gaudebit. 9. Tunc præcurrit canis, qui simul fuerat in via; et quasi nuntius adveniens, blandimento suo caudâ gaudebat. 10. Et consurgens cæcus pater ejus cepit offendens pedibus currere: et data manu puero, occurrit obviam filio suo. 11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et cæperunt ambo flere præ gaudio. 12. Cumque adorassent Deum, et gratias egissent, considerunt. 13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui. 14. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam; et cepit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. 15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. 16. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, et uxor ejus, et omnes qui sciebant eum. 17. Dicebatque Tobias: Benedico te, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu salvasti me, et ecce ego video Tobiam filium meum. 18. Ingressus est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, et omnis familia sana, et pecora, et camelis, et pecunia multa uxoris; sed et illa pecunia quam receperat a Gabelo: 19. et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quæ fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. 20. Veneruntque Achior et Nabath consobrini Tobie gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum ostenderat Deus. 21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

Vers. 1. 1. PERVERNERUNT AD CHARAN, QUÆ EST IN MEDIO ITINERE CONTRA NINIVEN, UNDECIMO DIE. — Charan est Haran, e qua evocatus est Abraham a Deo in Chanaan (1), Gen. xi, 31 et seq., que postea Charra

(1) Hebræo dicitur *Acrim*, unde non videtur esse illa Abrahami patria, de qua Genes. xi, 31, que erat in Mesopotamia cis Tigrim. Nam hæc Tobia Charan sita erat trans Tigrim, inter Ecbatanas Medie et Ninive Assyrie urbes; et forte est *Chatran*, de qua Ptolomeus (Irimus). Ex eo vero quod non nisi post undecimum diem in Charan pervenerunt, non concludendum est Charan ab Ecbatanis

dicta est, ubi cum exercitu Romano a Parthis cepus est M. Crassus. Sitæ contra, id est versus a Niniven in medio itinere, a Rages usque ad Niniven. Rages enim erat in Media, Ninive in Assyria, inter utrumque media erat Charan, sive Haran urbs sita in Mesopotamia. Hinc probabiliter Serarius, part. IV, colligit Tobiam in totum hoc

undecim castris distantem fuisse, solum propter atatem et valetudinem teneram Tobiam et uxoris ejus, tum propter multum comitatum servorum, pecudum, etc., tot in eundo dies consumpsisse fuisse.

iter eundo, scilicet in Rages, inæque redeundo in Niniven ad patrem, assumpsisse circiter sex septimanas, sive dies 47; Torniellus vero dies 38, Salianus dies 34.

Vers. 7. 7. DIXITQUE RAPHAEL AD TOBIAM: AT (quod est) significat hæc verba nectenda esse prioribus Angeli verbis vers. 4, ac vers. 5 et 6, per parenthesis quasi interjecti UBI INTROIERIS DOMUM TUAM, STATIM ADORA DOMINUM DEUM TUUM, ET GRATIAS AGENS EI, ACCEDERE AD PATREM TUUM, ET OSCULARE EUM. — Disco hic, cum peregrinaris vel proficisceris quopiam, primo adire templum, Deumque invocare, ut viam tuam prosperet, et dirigat ad suam gloriam et tuam, aliorumque salutem. Deinde rediens, primo ad templum pariter redi, Deoque gratias age; ita faciunt viri religiosi et probi. Audi Pacatum in *Panegyricis*: «Magnas urbes ingressi, primum sacras ædes, et dicata summo Numini delubra visimus; tum fora atque gymnasia.» Et sua in *Regula* S. Benedictus: «Suscepit, ait, hospites ad orationem ducantur.» Ita fecit S. Antonius visitans S. Paulum primum Eremitam, teste S. Hieronymo in ejus Vita, cæterique monachi et anchoræte, teste Cassiano.

Vers. 9. 9. TUNC PRÆCURRIT CANIS. — Audi Bedam: «Non est contemnenda figura canis hujus, quia viator et comes Angeli est; Doctores enim exprimit Ecclesie, qui confiligendo cum hæreticis, lupos graves a Pastoris summi fugant ovili. Et polchre dixit, quasi nuntius adveniens, quia nimirum doctor quispiam fidelis nuntius est veritatis; pulchre blandimento suo caudâ gaudebat. Cauda, quæ quasi finis est corporis, finem bonæ operationis, id est perfectionem, vel certe mercedem, quæ sine fine tribuitur, insinuat.»

Vers. 10. 10. ET CONSURGENS CÆCUS PATER COEPIT OFFENDERE PEDIBUS. — Mystice: a Tobias cæcus, ait Pineda, significat Judæorum populum e perfidie suæ vetero surgentem et currentem ad Dominum, quamvis offenderet gressibus operum, donec plena fidei et operationis bonæ lucem reciperet, regeneratus in Christo et instructus.»

Vers. 11. 11. ET CÆPERUNT AMBO FLERE PRÆ GAUDIO. — Græca addunt dixisse matrem: *Vidi te, fili, jam moriar*, scilicet, contenta et læta. Sic Simeon, viso Christo, ait: «Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace.»

Vers. 13. 13. TUNC SUMENS TOBIAS DE FELLE PISCIS (calliodynii) LINIVIT OCCULOS PATRIS SUI.

Vers. 14. 14. ET SUSTINUIT QUASI DIMIDIAM FERE HORAM, — donec fel sensim sua acrimonia albuginem et membranam oculis patris obductam eroderet, attenuaret et consumeret. Hinc patet hanc excelsitatem per fel curatorem fuisse naturalem, ut ex Lyfano, Dionysio, Serario, Sanchez et aliis dixi cap. vi, 8. Unde Græca habent Raphaellem dixisse: *Tu, fel unge in oculos ejus, et ipse morsus deteret, abijcetque albugines, et ipse te intrabitur.* Et infertur: *Tobias sparsit in oculos ejus illud fel; ut vero*

morsu compuncti sunt oculi, eos confrinxit, et ab eorum canthis, seu angulis albugines squamarum instar deciderunt. Pro quo Noster habet: «Et cepit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.» Porro Tobias fuit cæcus per 4 annos, scilicet ab æno ætatis 36 usque ad 60, quo visum recepit, ut patet cap. xiv, vers. 3, ubi tamen Græca habent cum octo annos vixisset cæcum, nimirum ab anno ætatis 38 usque ad 63, quo illuminatus est. In vita S. Gregorii Turonensis Archiepiscopi narratur, quod pater ejus Florentius simili modo fuerit curatus; sic enim ait auctor Vitæ: «Florentius redivo calore captatus est; accenditur febris, intumescunt pedes, dolor pessimus intorquet; perendinata pestis hominem contriverat, jam penes conclamatus jacebat. Inter ea puer (filius Gregorii Turonensis) vidit hieram in somno personam, sese, utrumque librum Tobie cognitum haberet, interrogantem. Respondit: Nequaquam. Qui ait: Noveris hanc fuisse cæcum, atque per filium ex jecore piscis, Angelo comitante, curatum. Tu ergo fac similiter, et salvabitur genitor tuus. Hæc ille matri retulit, quæ confestim pueros ad annum duxit; piscis capitur, quæ de exitis jussa fuerat, prunis imponitur. Non felellit virum eventus; ut enim primo fumus odoris in naribus patris rellavit, protinus omnis ille tumor dolorque recessit. Hinc omnia pene ad verbum repetit ipse S. Gregorius Turonensis, libro *De Gloria Confessorum*, cap. xl.

Mystice Boda: Albugo, inquit, significat stultitiam placendi sibi ipsi, ovum spem et fiduciam, Tobias populum Judaicum; habet ergo in oculis suis albuginem, qui in oculis suis magnus, candidus et justus apparet, sibi quæ nimis placet et arrogat; sed habet eam instar membrane ovi, quia cæcitatem mentis sustinet sub spe stultissima nascituri Christi; hunc enim non natum credunt, sed nasciturum sperant, et vane expectant fidei. Verum quibus a Raphaelle medico, id est ab Angelo magno consilii Christo Domino ablata fuerit hæc omnis caligo, agnoscent Messiam jam venisse et redemisse mundum, eumque esse Jesum Christum.

Allegorice, piscis est Christus, uti jam dixi ex S. Augustino, Prospero et aliis. Caro hujus sacratissimi piscis, charitas hujus est, tot operibus in nostrum bonum factis testata, ac passionibus et doloribus ostensa. Fumus autem cordis ejus, est oratio nostra meritum ejus valori subnixâ. Ideo enim hæc aliquid potest apud Patrem, non quia nostra tantum est, sed quia a membro Christi filii naturalis fusa, et in ipsius meritis et charitate fundata. Hæc extricat omne genus demoniorum, quia diabolum vincit, et illius tentationes et dolos irridet. Ac profunde Chrysostomus sapienter casum nostrum absentia orationis et victoriam ipsius presentie tribuit.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias multa et magna beneficia a Raphaelae accepta patri enumerat : quors uterque offert ei dimidium danorum allatorum. Mox Raphael se non hominem, sed Angelum esse manifestat, ac datis caelestis vite documentis evanescit et in caelum redit.

1. Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei : Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? 2. Respondens Tobias, dixit patri suo : Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus? 3. Me duxit et reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, et daemonium ab ea ipse comescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen caeli, et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad haec poterimus dignum dare? 4. Sed peto te, pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus quo alata sunt, sibi assumere. 5. Et vocantes eum, pater scilicet et filius, tulerunt eum in partem: et rogare ceperunt ut dignaretur dimidiam partem omnium, quae attulerant, acceptam habere. 6. Tunc dixit eis occulte : Benedicite Deum caeli, et coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. 7. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est : opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. 8. Bona est oratio cum jejunio et elemosyna, magis quam thesaurus auri recondere : 9. quoniam elemosyna a morte liberat, et ipsa est quae purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam aeternam. 10. Qui autem faciunt peccatum et iniquitatem, hostes sunt animae suae. 11. Manifesto ergo vobis veritatem, et non abscondam a vobis occultum sermonem. 12. Quando orabas eum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. 13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. 14. Et nunc misit me Dominus, ut curarem te, et Saram uxorem filii tui a daemonio liberarem. 15. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui adstantus ante Dominum. 16. Cumque haec audissent, turbati sunt, et trementes ceciderunt super terram in faciem suam. 17. Dixitque eis Angelus : Pax vobis, nolite timere. 18. Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram : ipsum benedicite, et cantate illi. 19. Videbar quidem vobiscum manducare et bibere : sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. 20. Tempus est ergo ut revertar ad eum qui me misit : vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus. 21. Et cum haec dixisset, ab aspectu eorum ablatas est, et ultra eum videre non potuerunt. 22. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum, et exsurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

FRAS. S.
S. Raphael
de Isaac
dicit.

Et Ange-
li custo-
dit.

3. ME DUXIT ET REDUXIT SANUM. — Septem hic ingenia Raphaelis beneficia recenset Tobias. *Primum* est, quod eum in Mediam duxerit et reduxerit incolumentem. *Secundum*, quod uxorem probam et divitem, scilicet Saram ei procuravit. *Tertium*, quod Asmodæum a se et Sara expulerit. *Quartum*, quod gaudium parentibus tam Tobiae, quam Sarae attulerit. *Quintum*, quod se a devoratione piscis eripuerit. *Sextum*, quod patri caeco visum restituerit. *Septimum*, quod bonis omnibus corpora-

libus et spiritualibus eum emularit. Eodem modo libet homini praestat Angelus custos, cujus personam et officium hic in se suscepit et representavit Raphael, uti ex Medit. P. Vincentii Brandi falso hic ostendit Serarius, *quasi*. XX.

3. TULERUNT IN PARTEM, — id est revocavit eum seorsim in secretiorem domus partem, ut secretius, liberius et confidentius cum eo agerent. Ita Lyranus. Unde Raphael se vocatus a dicitur eis occulte, » ut sequitur: volebat enim se-

vocari, ut seorsim se et secreta Dei eis panderet.

7. ETENIM SACRAMENTUM REGIS ABSCONDERE BONUM EST : OPERA AUTEM DEI REVELARE ET CONFITERI (laudare, celebrare et gratias agere), HONORIFICUM EST. — a Sacramentum, » Graece *μυστήριον*, id est arcanum, sive secretum regis celare bonum est; quia a secreto pendet felix rei executio, juxta illud Gellii, lib. X, cap. XXV : » Taciturnitas consiliorum thesaurus : »

crimis est virtus praestare silentia rebus.

Tiberius Caesar, rogatus cur sua consilia cum amicis non communicaret, respondit : Principis animum, aut nemini, aut paucis cognitum esse oportere; quia multi rimarum pleni sunt, et secreta quae audierant, effluunt, ut Principem periclitari, aut prodi necesse sit. Ita Dionysius in *Tiberio*. Antigonus rex Macedoniae Philippo filio roganti : » Quando castra movebimus? Quid, inquit, num metuis ne solus tubam non audias? » Ita Plutarchus in *Apoph. regum*. Metellus Macedonius amico eundem roganti : » Quidnam aggredi animo destinasset? Tunicam, inquit, meam exuerem, si eam consilium meum scire existimarem. » Ita Plinius, cap. LXI *De Viris illustribus*.

OPERA AUTEM DEI REVELARE ET CONFITERI HONORIFICUM EST, — ut ea caeteri audientes Dei clementiam, sapientiam et magnificentiam agnoscant, reveantur, colant et adorent. Unde S. Severus Episcopus Minoricae, epist. *De Judaeorum conversione* : » Cum Dei, inquit, opera revelare et confiteri honorificum esse Raphael Angelus moneat, profecto silere, vel celare opera Christi periculosum est. » Stephanus Pontifex apud Rheginonem, anno Domini 753 : » Sicut, ait, nemo se debet jactare de suis meritis; sic nec debent opera Dei, quae in illo per suos sanctos fiunt sine suis meritis sileri, sed praedicari, sicut Angelus monet Tobiam. »

8. BONA (MELIOR) EST ORATIO CUM JEJUNIO ET ELEMOSYNA, QUAM THESAUROS AURI RECONDERE. — Graeca etiam addunt : *Bonum est parum cum justitia, quam multum cum injustitia*. Hinc Patres et Theologi docent tria esse honorum operum genera, scilicet orationem, jejunium et elemosynam, ad quae quasi capita caetera omnia reducuntur. Oratio enim solvit debitum Deo, jejunium sibi, elemosyna proximo. Rursum orationem solam invalidam esse, sed validam ad efficaciam fieri, si duabus aliis, quibus in caelum ad Deum evolet, scilicet jejunio et elemosyna armetur. Audi S. Cyrilianum, tract. *De opere et elemosyna*. Apud Salomonem legitur : » Conclude elemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit ab omni malo. » Et iterum : » Qui obturat aures, ne audiat imbecillum, et ipse invocabit Deum, et non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus, qui ad precepum pauperis non fuerit humanus. Quod item in usalmis Spiritus

Sanctus declarat et prol. at, dicens : Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die gloria liberabit eum Dominus. Quorum praecipuum memor Daniel, cum rex Nabuchodonosor adverso somnio territus aestuaret pro avertendis malis, ad divinam opem impetrandam remedium dedit, dicens : Propterea, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua elemosynis redime, et injustitias tuas miserationibus pauperum, et erit deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, adversa quae viderat et infesta perpeesus est; quae evadere et vitare potuisset, si peccata sua elemosynis redemisset. » Idipsum confirmat, citans praesentem locum : » Raphael quoque Angelus paria testatur, et ut elemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens : Bona est oratio cum jejunio et elemosyna; quia elemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras, ac jejunia minus posse, nisi elemosynis adjuventur. Deprecationes solas parum ad impetrandum valere, nisi factorum et operum accessione sarciantur. Revelat Angelus et manifestat, et firmat elemosynis petitiones nostras efficaces fieri, elemosynis vitam de periculis redimi, elemosynis a morte animas liberari. »

13. ET QUI ACCEPTUS ERAS DEO, NECESSE FUIT UT TENTATIO PROBARET TE. — Tentatio enim et tribulatio patientiam et virtutem probat, conservat, angel, perficit. De enim gratia et amicitia indignus est, qui pro eo pati adversus recusat, solumque in prosperis ei servit. Hinc externa Dei lege sancitum est illud Apostoli : » Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patientur, » *1 Tim. iii, 12*. Vide dicta *Jacobi i, 1 et seq. et Eccli. iii*. Vidit id per umbram Seneca, lib. *De Providentia*, ubi causas assignat varias et graves, cur Deus viris probis afflictiones immittat, ac inter caetera aureas haec dat gnomas, quasi gemmas, cap. i : » Deus virum bonum in deliciis non habet : experitur, indurat, sibi illum preparat, » cap. ii : » Sicut tanta Meditteraneorum vis fontium non mutat saporem maris, neque remittit qui demersa adversarum impetus rerum viri fortis non vertit animum. Manet in statu, et quidquid evenit, in suum colorem trahit. Est enim omnibus externis potentior; nec hoc dico, non sentit illa, sed vincit; et alioquin quietus, placidusque contra incurrentia atollitur. Omnia adversa exercitationes putat. »

Et mox : » Athleta gaudet cum fortissimis confligere, cedi, xerarique. Marci est adversario virtus. Non fert ullum ictum illasa felicitas. Deus bonorum amantissimus, qui illos quam optimos et excellentissimos vult, fortunam illis, cum qua exereantur, assignat. Ecce par Deo dignum, viri fortis cum mala fortuna compositus, utique si et provocavit. Non video, inquam, quid habeat in terris Jupiter pulchrius, si convertere animum velit, quam ut spectet Catonem; jam partibus non semel fractis, aut ab impetu pauperis inter ruinas publicas erectum. »

Prob. ab
figurat
par. cur?
Resp.
omnia.

Cap. III: « Nihil infelicis eo cui nihil unquam evenit adversi. Indignus visus est, a quo aliquando vinceretur fortuna, que ignavissimum quemque refugit, q. d. Quid ego istam mihi adversarium assumam? Stultum arma submittit. Ignem experitur in Mutio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone. Magnum exemplum nisi mala fortuna non invenit. Infelix est Mutius, quod dextera ignes hostium premit; et ipse a se exigit erroris sui penas? quod regem quem armata manu non potuit, exusta fugat? » Et infertur: « Prospera in plebem, ac vilia ingenia deveniunt; ac calamitates terroresque mortalium sub jugum mittere, proprium magni viri est. Calamitas virtutis occasio est: gaudet magni viri aliquando rebus adversis, non aliter quam fortes milites belli triumpho. Avida est periculi virtus. Gubernatorem in tempestate, in acie militem intelligas. Nihil cogor, nihil patior invitus, nec servo Deo, sed assento. Quare prohi dura patiuntur, ut alios pati doceant. Nati sunt in exemplar. Aliis bona falsa circumdedit, et animos inanes velut longo fallacique somnio lusi. Auro illos, argento et ebore ornavi, intus boni nihil est. Vobis dedi bona certa, mansura; quanto magis versaverit aliquis, et undique inspexerit; tanto videbit meliora, majora, que permisi vobis, metuenda contemnerem, cupienda fastidire. Non egero felicitate, felicitas vestra est. » Ac tandem concludens, ait: « Ferte fortiter, hoc est, quo Deum anteceditis. Ille extra patientiam malorum est, vos supra patientiam. Contemnite paupertatem. Nemo tam pauper vivit, quam natus est. Contemnite dolorem, quia aut solvetur, aut solvet. Contemnite moerem; aut finit, aut transfert vos. Contemnite fortunam; nullum illi telum quo ferretur animus, dedi. »

1. EGO ENIM SUM RAPHAEL ANGELUS UNUS EX SEPTEM QUI ADSTANT ANTE DOMINUM. — Hinc patet Raphael esse unum e primis Angelis, qui quasi priores apud aule celestis Deo proxime assistunt, de quibus fusa egest Apocal. 1. 4. Græca addunt: *Ej, sum unus de septem, qui offerunt orationes sanctis, et ambulant ante majestatem sancti.* Hæc aptem ergo incumbit cura generis humani. Alii sponunt: unus e septem, id est, unus e multis. Adstare ante Dominum multa significat, ut recte advertit Andreas Victor, lib. *De Custodia Angel.* pag. 43. *Primo*, adstant Angeli, quando loquuntur cum Deo postulantes divinum lumen, ut cognoscant que sit in aliqua re agenda ejus voluntas. *Secundo*, adstant Angeli, dum pia opera, sacrificia, elemosynas, preces humanas offerunt Deo. *Tertio*, adstant, cum parati sunt ad obsequendum divine voluntati, quasi milites prompti paratique ad bellum, si bellum ex divino nutu gerendum sit, et quasi servi parati ad munera obedienda ad quodcumque imperium Dei. *Quarto*, adstant Deo iudici, hominum causas contra demonum accu-

Angelus
assistit
Deo super
capitulum
ter.

sationes agentes, sententiamque expectantes. *Quinto*, adstant, dum Deum laudant, uti Isaias cap. vi, Seraphim stantes aspexit, Deum miris illis vocibus laudantes: Sanctus, Sanctus, etc. *Sexto*, adstare, est divinum vultum intueri, et inde summæ felicitatis latices percipere, quod vel in empyreo accidit cælo, ubi peculiariter singulæque modo thronus fulget divinus, vel in aliis quibuscumque locis, in quibus omnibus Deus est: et sic ubicumque sint boni Angeli, semper adstant Deo; quia semper Deo fruantur. Hinc fit ut dicantur recedere et redire; quia ad ministeria missi recedunt quidem ab empyreis sedibus; sed summam felicitatem non amittunt, et illic ad Dei nutum revertuntur. *Septimo*, adstare, stricte et presse ad eos Angelos attinet, qui ad ministeria externa mitti non solent; sed rationes rerum faciendarum in Deo contentes, inferiores Angelos ea munera exsecutores docent atque illuminant; unde distinguuntur Angeli in assistentes et ministrantes. Assistunt Seraphim, Cherubim, Throni, Dominationes; ministrant quinque alii ordines, et de his alibi agentes probavimus etiam aliquando mitti. Hinc Raphael ait se adstare Deo. Nam adstare ante Deum non tantum significat esse in oculis, quod commune est omnibus Angelis, sed indicat in ministerio quandam principalitatem, ait Toletus in cap. 1. *Lucæ*.

16. CUMQUE HEC AUDISSENT, TERRATI SUNT, ET TREMENTES CECIDERUNT SUPER TERRAM IN FACIEM SUAM — ex reverentia et sacro horrore. Nam, ut aiebat S. Antonius: « Metus non tantum ex pavore animi, quantum ex magnarum rerum sepe inest aspectu. »

17. DIXITQUE EIS ANGELUS: PAX VOBIS, NOLITE TREMERE. — Hinc Patres docent Angelicæ apparitionis signum esse, si primo horror incutatur, deinde consolatio et lætitia ingeratur; nam contrarium facit demon. Audi Bedam in cap. 1. *Lucæ*: « Sicut, ait, humane fragilitatis est spiritalis creature visione turbari, ita et Angelicæ benignitatis est, paventes de aspectu suo mortales mox blandiendo solari; aut contra demoniacæ est fortitudo, quos sua presentia terrores senserint, ampliore semper horrore concutere. » ETS. ANTONIUS, teste S. Athanasio, in ejus Vita: « Cum bonus Angelus, inquit, bonis hominibus apparet, etiamsi initio inusitato aspectu timorem incipiat, ad extremum, consolationem et animi tranquillitatem relinquit. » Et rursus: « Sanctorum Angelorum amabilis et tranquillitas aspectus; quia non contendant, neque clamant, neque audit aliquis vocem eorum. Verum tacite leniterque preperantes, gaudium, exultationem, fiduciam peccatoribus infundunt, siquidem cum illis est Dominus, qui est fons et origo lætitiæ. Tunc mens nostra non turbida, sed lenis et placida Angelorum luce radiatur; tunc anima celestium premiorum aviditate flagrans, effracto, si posset, humani corporis domicilio, et membris exco-

rata mortalibus, cum his quos videt, abire festinat ad cælum; horum tanta benignitas est, ut si quis pro conditoris fragilitatis humane, intro fuerit eorum fulgo et perterritus, omnem continuo ex corde aufeant metum; » deinde demonum apparensum contraria hæc dat indicia: « pessimorum autem vultus tristes, sonitus horridi, sordidi cogitatus, plausus, motusque indisciplinatorum adolescentum, vel latronum, e quibus confestim timor anime, sensibus stupor incutitur, odium Christianorum, monachorum morrorum tediumque, suorum recordatio, metus mortis, cupido nequitiæ, lassitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur post timorem horrore concepto successerit gaudium, et ad Deum fiducia, atque ineffabilis charitas, venisse sciamus auxilium, quia securitas animæ presentis majestatis indicium est. »

19. VIDEBAR QUIDEM VOBISCUM MANDUCARE. — Rora enim Raphael non manducebat; quia manducatio est actio vitalis, qua anima cibum in ore vitaliter masticat, ac ex ore in stomachum, ut ab eo concoquatur, vitaliter trajicit. Raphael autem, cum non informaret corpus assumptum, vitaliter

in illud non trajiciebat cibum, sed in illud perinde ac in sacrum quandam cibum injiciebat, quum deinde in vaporem et aërem resolvebat.

SEN EGO CIBO INVISIBILIS, etc. UTOR, — nimirum Deus, dei que et frui est cibus Angelorum, quo deliciantur, et beantur jugiter.

20. ET NARRATE OMNIA MIRABILIA EJUS. — Græcus habet: *Scrībite omnia quæ facta sunt in libro; unde liquet Tobiam Raphaeli obedientem hanc historiam conscripsisse, ac hujus libri esse auctorem, uti habent Græca, cap. seq. 1. Hebræa ubertius habent: Nunc ergo, ait, scribite vobis omnia hæc verba in libro, et erit in testimonium inter vos et Deum vestrum omnibus diebus vitæ vestræ. Et hoc verbum sit in signum. et in testimonium in omnem generationem et generationem. Et vos benedicite Dominum, et confitemini memorie sanctitatis ejus. Et nunc dimittite me, et revertat ad Deum, qui misit me ad vos.*

21. ET CUM HEC DIXISSET, AB ASPECTU EORUM ATRACTUS EST, — corpus a se assumptum dimittendo, ac in aërem, vel vaporem, ex quo condensato illud efformarat, per rarefactionem resolvendo, uti docent Scholastici cum Divo Thoma, 1. parte, Quæst. LI.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias laudat Deum, ac versu 11 de Jerusalem felicitate et gloria præclare vaticinatur.

1. Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, et dixit: Magnus es, Domine in æternum, et in omnia sæcula regnum tuum; 2. quoniam tu flagellas et salvas: deducis ad inferos, et reducis, et non est qui effugiat manum tuam. 3. Confitemini Domino, filii Israel, et in conspectu gentium laudate eum; 4. quoniam ideo dispersit vos inter gentes que ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, et faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum. 5. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras; et ipse stilavit nos propter misericordiam suam. 5. Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, et cum timore et tremore confitemini illi: regemque sæculorum exaltate in operibus vestris. 7. Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi: quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem. 8. Convertimini itaque, peccatores, et facite justitiam coram Deo, credentes quod faciet vobiscum misericordiam suam. 9. Ego autem, et anima mea, in eo letabimur. 10. Benedicite Dominum, omnes eiecti ejus: agite dies lætitiæ, et confitemini illi. 11. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum. 12. Confitebre Domino in bonis tuis, et benedic Deum sæculorum, ut reddificet in te tabernaculum suum, et revocet ad te omnes captivos, et gaudeas in omnia sæcula sæculorum. 13. Luce splendida fulgebis, et omnes fines terræ adorabunt te. 14. Nationes ex longinquo ad te venient; et munera deferentes, adorabunt in te Dominum, et terram tuam in sanctificationem habebunt. 15. Nomen enim magnum invocabunt in te. 16. Maledicti erunt qui contempserint te, et condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te; benedicti erunt qui edificaverint te. 17. Tu autem letaberis in filiis tuis; quoniam omnes benedicentur, et con-

And
boni
e
est,
et
peccatis
lignis
quædam

gregabuntur ad Dominum. 18. Beati omnes qui diligunt te, et qui gaudent super pacem tua. 19. Anima mea, benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam a cunctis tribulationibus ejus Dominus Deus noster. 20. Beatus ero, si fuerint reliquiae seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem. 21. Porta Jerusalem ex sapphiro et smaragdo edificabuntur: et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. 22. Ex lapide candido et mundo omnes plateae ejus sternentur, et per vicos ejus alleluia cantabitur. 23. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, et sit regem ejus in saecula saeculorum super eam. Amen.

1. BENEDIXIT DOMINUM. — Graece: *Scriptis orationem in exultationem, et dixit.*

5. IPSE SALVABIT NOS PROPTER MISERICORDIAM SUAM. — Graeca addunt: *Et congregabit nos ex omnibus gentibus, ubi dispersit nos inter eas. Si conversi fueritis ad eum in toto corde vestro, et in tota anima vestra, ut faciatis ante eum veritatem (justitiam, id est opera justa et sancta), tunc convertetur ad vos, et non abscondet faciem suam a vobis.*

7. OSTENDIT MAJESTATEM SUAM IN GENTEM PECCATRICES. — q. d. Ostendit Deus augustam et divinam suam potentiam, justitiam et vindictam in gentem Israeliticam, castigando ejus idololatriam per excidium et captivitatem Assyriacam, ac rursum magnificam eum in eum clementiam ostendit ejus miserando, suamque ex captivitate in patriam reducendo.

11. JERUSALEM CIVITAS DEI, CASTIGAVIT TE DOMINUS: — tum quia multos Judaeos jam cum Manasse impio rege et Jerusalem captivos abduxit in Babylonem; tum quia paulo post cum Joachim et Sedecia reliquos eodem abducat per Nabuchodonosor; loquitur enim de futuro, quasi de praeterito, ob prophetiae certitudinem.

Nota: Tobias ab hoc versu usque ad finem capituli, et cap. seq. vers. 7, 8 et 9, prophetat de excidio Jerusalem faciendo per Nabuchodonosor, et de ejus templique restauratione post 70 captivitatis annos facienda per Cyrum; sed ita ut more prophetico a Jerusalem urbe Judaeae assurgat allegorice ad Ecclesiam Christianam in Jerusalem a Christo erigendam, et ab ea anagogice avolet ad Ecclesiam triumphantem in caelis, cujus Jerusalem erat figura et typus. Idem facit Isaias, cap. LX, LXV et LXVI. Itaque hoc vers. et seq. sub typo Jerusalem, partim jam desolatae ob idola Manassis, ut colligitur ex IV Regum, cap. XXXIII, vers. 10 et 11; partim plane desolandae et evertenda sub Sedecia, iterum restauranda et a majorem gloriam evehenda per Esdras, Nehemiam, Zorobabel et Cyrum, prophetat Ecclesiae veteris innovationem et restorationem per Christum, maxime quia Ecclesia Christiana cepit Jerosolymis in Sion; et quia una omnium aetatum fuit Ecclesia, licet varios habens status; unde vers. 14, praedicat vocationem gentium et diffusionem Ecclesiae per totum orbem: sed vers. 21, anagogice rapitur ad Ecclesiam caelestem, sive ad statum, quem Ecclesia militans habebit in caelis, ubi erit triumphans. Unde alludit S. Joannes, *Apocal. XXI, ubi*

Ecclesiam triumphantem per Schema Jerusalem gloriose depingit, ut ibidem fuse explicui.

IN OPERIBUS. — id est propter opera, puta propter tua idola et scelera abduxit, id est abducat et in Babylonem.

13. LUCE SPLENDIDA (Evangelii et praedicationis Christi, ejusque Apostolorum) FULGEBIS, ET OMNES FINES TERRAE ADORABUNT TE. — Praedicat conversionem omnium gentium ad Christum, quae Ecclesiam, quasi Christi sponsam adorantem, id est humillime venerati sunt et colerunt, ac venerantur et colunt. Idem praedixit Isaias, cap. XLIX, vers. 23: « Vultu, ait, in terram demisso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent. »

14. ET TERRAM TUAM IN SANCTIFICATIONEM (id est ut sanctam, et a Christo ac Apostolis sanctificatam) HABEBUNT.

20. BEATUS ERO, SI FUERINT RELIQUIE SEMINIS MEI (puta nepotes et posteri mei) AD VIDENDAM CLARITATEM JERUSALEM; — tum quam ei afferet Cyrus ad litteram, tum quam ei mystice afferet Christus in hac vita et magis in futura.

21. PORTA JERUSALEM. — Haec omnia a vers. 19, et deinceps spectant proprie ad Ecclesiam gloriosam in caelis; hanc enim ibidem dicit fabricandam ex sapphiro, smaragdo, omnique lapide pretioso, per quae figurate non aliud significatur quam pulchritudinem, suavitas, majestas, claritas et aeternitas beatitudinis caelestis, uti *Luc. declaravi Apocal. XVI. Porro Graeca hoc loco sic habent: Edificabitur Jerusalem Sapphiro et smaragdo, et lapide pretioso muri tui, et turres, et propugnacula in auro mundo; et plateae Hierusalem in beryllo et carbunculo, et lapide ex Saphir tessellabuntur.* Addit Hebraeus: *Reges Tharsis et insulae mauerera offerent, Reges Arabum et Saba dona adducent.*

22. PER VIROS EJUS ALLELUIA CANTABITUR. — « Alleluia » Hebraice idem est quod *laudate Dominum*. Alleluia ergo est vox laudis, exultationis et jubili, quam beati jugiter peragunt in caelo. Unde S. Augustinus, *serm. 151 De Temp.*, qui est de Paschate: « Tempus memoris, inquit, quod significant dies quadragesimae, et significamus et habemus. Tempus autem laetitiae, et quietis, et regni, quod significant dies isti, significamus per alleluia, sed nunc habemus laudes. Sed nunc inspiramus ad alleluia. Quid est alleluia? Laudate Deum. Sed nunc habemus laudes, in Ecclesia frequentantur laudes Dei post resurrectionem, quia nobis erit perpetua laus post resurrectionem nostram. »

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias moriturus praedicit excidium Ninive aequae ac Jerusalem, ejusque restorationem ac gloriam per vocationem gentium ad Christum et caelestem felicitatem. Tobias ergo junior et Ninive abijt Ecbatana, ibique moritur et sepelitur.

1. Et consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, et vidit filios nepotum suorum. 2. Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive. 3. Quinquaginta namque et sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius vero recepit. 4. Reliquum vero vita suae in gaudio fuit, et cum bono profectu timoris Dei perrexit in pacem. 5. In hora autem mortis suae vocavit ad se Tobiam filium suum, et septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis: 6. Prope erit interitus Ninive: non enim excidit verbum Domini: et fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. 7. Omnis autem deserta terra ejus replebitur, et domus Dei, quae in ea incensa est, iterum reedificabitur: ibique revertentur omnes timentes Deum, 8. et relinquunt gentes idola sua, et venient in Jerusalem, et inhabitabunt in ea, 9. et gaudebunt in ea omnes reges terrae, adorantes regem Israel. 10. Audite ergo, filii mei, patrem vestrum: Servite Domino in veritate, et inquirete ut faciatis quae placita sunt illi: 11. et filii vestris mandate ut faciatis justitias et eleemosynas, ut sint memores Dei, et benedicant eum in omni tempore in veritate et in tota virtute sua. 12. Nunc ergo, filii, audite me, et nolite manere hic: sed quacumque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulcro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeat hinc: 13. video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei. 14. Factum est autem post obitum matris suae, Tobias abscessit ex Ninive cum uxore sua, et filiis, et filiorum filijs, et reversus est ad soceros suos. 15. invenitque eos incolumes in senectute bona: et curam eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum: et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. 16. Et completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum. 17. Omnis autem cognatio ejus, et omnis generatio ejus, in bona vita et in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo quam hominibus, et cunctis habitantibus in terra.

1. ET POSTQUAM ILLUMINATUS EST TOBIAS, VIXIT ANNIS 42, — scilicet ab anno aetatis 60 usque ad 102, ut sequitur.

2. COMPLETIS ITAQUE ANNIS CENTUM DUOBUS SEPULTUS EST HONORIFICE IN NINIVE, — scilicet in loco exsili. Huc enim translatus erat a Salmanasar rege Assyriorum, quorum metropolis erat Ninive. Dicitur hic sancti se in mundo tanquam in exsilio vivere et mori, ac perinde non curent in patria apud suos mori et sepeliri. Nam:

Omne solum forti patria est, cum piscibus equor:

et ut ait Thomas Morus in *Utopia*: « Undique ad superos tantumdem est visus. »

3. QUINQUAGINTA NAMQUE ET SEX ANNORUM LUMEN Oculorum amisit (in Ninive) SEXAGENARIUS VERO RE-

CEPIT. — Tobias, ut dixi in proemio, anno sexto Ezechiae, quo cum reliquis Israelitis ductus est in Assyriam, erat 39 annorum; ergo anno 25 Ezechiae agens annum aetatis 46 excaecatus est; anno vero 27 Ezechiae agens annum 60 visum recepit; ac postea duobus adhuc annis sub Ezechia (i. e. enim regnavit 29 annis) vixit, deinde sub Manasse annis 40, ac quadragesimo Manassis anno obiit, ante excidium Jerosolymae per Chaldaeos anno 70.

Porro Graeca plures annos Tobiae tribuunt. Asserunt enim eum excaecatum anno aetatis 158. Verum ex decreto Concilii Tridentini, Sess. IV vulgata Latina ut canonica Scriptura nobis sequenda est, non Graeca.

5. IN HORA AUTEM MORTIS Suae VOCAVIT AD SE TOBIAM FILIUM SUUM, — ut ei ultima daret mon-

Exortari
subinde
divinam
Uide?

quin et oracula de excidio Ninive et gloria Jerusalem. Idem fecit Isaac Patriarcha moriturus, Gen. XXVII, 27, et Jacob, Gen. XLIX, et Moses, Deuter. XXXIII. Plato censuit animam in morte quasi e corpore elevari ad divina, ut futura subinde presentiat et prænuntiet occulto quodam naturæ instinctu et signis prognosticis; sicut aves, oves et boves ex signis aeris immutatis presentiant pluvias et tempestates. Unde Cicero, lib. I De Divinatione: « Appropinquante morte, ait, nulla est animus diviorum. Nam et idipsum vident, qui sunt morbo gravi et mortifero affecti, instare mortem. Itaque his occurrunt plerumque imagines mortuorum; tumque vel maxime laudi student; eosque qui secus quam decuit, vixerunt, peccatorum suorum tum maxima penitent. Divinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Possidonius, quod affert: Rhodium quemdam sex aequales nominasse, et dixisse, qui primus eorum, qui secundus, qui deinceps moriturus esset. » E nostris vero Arnobius, lib. II Contra gentes: « Morti, ait, vicini maxime valemus scirentia, ita ut de futuris vaticinemur, ut proditum est a Platone in Apologia Socratis dixisse Socratem. » S. Gregorius, lib. IV Dialog. cap. XXV, hanc causam naturalem probat, et aliam supernaturalem adjungit. « Ipsa, inquit, aliquando animarum vis, subtilitate sua, aliquid prævidet. Aliquando autem exitura de corpore anime, per revelationem futura cognoscunt. Aliquando vera jam dum juxta fit, ut corpus deserat divinitus afflante in secreta celestia incorporeum mentis oculum mittunt. »

Porro certum est Tobiam hic vi non naturali, sed divina afflatum prædixisse excidium Ninive æque ac Jerosolymæ, ejusque et templi restaurationem et gloriam; nulla enim signa prognostica habebat, ex quibus id ipsum colligere vel conjicere posset: unde a S. Ambrosio, libro De Tobia, ipse Propheta nuncupatur. Vide dicta præcæm in Prophetas minores, cap. XXI.

6. PROPE ERIT INTERITUS NINIVE. — Ninive sæpius capta et vastata est; primo, ab Arbace Medo, qui Sardapanalum in Ninive regnantem obsedit, et ad sui urbisque incendium adegit: id factum est ante Tobiam sub Ozia rege Juda, avo Ezechie, teste Eusebio et aliis; secundo, sub finem regni Ezechie; nam sub annum Ezechie 14, ab Angelo in Judea cæsus est Sennacherib, cui mox successit filius Asarhaddon, qui decem annis regnavit, in eoque desiere reges Ninive. Nam successit ei Merodach Baladan, qui subacta Ninive (ut videtur), inperium in Babylonem transtulit, ideoque in Scriptura post Asarhaddon nulli reges Assyriorum, sed tantum Babyloniorum nominantur. Hoc quoque Ninive excidium antecessit mortem Tobie, et consequenter hoc ipsius de eversione Ninive oraculum, quod ipse moriens edidit anno 4 Manassis, qui Ezechie patri in regno successit. Tertio, multi putant Ninive reforescentem rursus eversam esse a Cyaxare Medo et Nabuchodonosor seniore,

qui fuit pater Nabuchodonosori Magni, sub annum 13 Josie regis Juda; et de hoc excidio hic loquitur Tobiam. Ita S. Hieronymus, Eusebius et alii. Verum Nahum, cap. II, vers. 4, ostendit Ninive eversam esse a Nabuchodonosor juniore quinto anno post excidium Jerosolymæ.

Porro Græca hic addunt: *Vade in Mediam, fili, quia credidi, quancumque locutus est Jonas propheta de Ninive, quod subvertetur. In Media autem magis erit pax usque ad tempus.*

NON ENIM EXCIDIT VERBUM DOMINI, — editum a Jona propheta, ut habent Græca de excidio Ninive, licet enim Ninivæ ad prædicationem Jonæ penitentes excidium sibi ab eo comminatum evaserint, tamen mox in pristina scelera relabentes, idem incurserunt, uti post Jonam eisdem prædixit Nahum, cap. II, sed de oraculo Nahum hic non agit Tobias, quia diu ante eum vita functus est.

ET FRATRES NOSTRI, QUI DISPERSI SUNT A TERRA ISRAEL, REVERTENTUR AD EAM. — Multi enim ex decem tribubus prævidentes, vel jam sentientes excidium Ninive, ex ea profugerunt, et non pauci ex eis redierunt in terram Israel. Alii veri Dei cultu sed locus discessit, ait Salianus: vixit enim Judith tempore Tobie, inquit ipse, sed in Bethulæ Judæe, non in Ninive et Assyria, ubi vixit hic Manasses, de quo agit Tobias.

7. QMIS AUTEM DESERTA TERRA EJUS (ISRAEL) REPERIBITUR (incolis ad eam postliminio revertentibus) ET DOMUS DEI, QUE IN EA INCENSA EST, ITERUM REEDIFICABITUR. — Incensa est, id est incenditur a Chaldeis; loquitur propheta de futuro, quasi de præterito ob futuri certitudinem. Unde Græca habent in futuro: *Frates nostri disperentur, et Jerusalem erit deserta, et domus Dei in ea comburetur, et deserta erit usque ad tempus: et iterum miserabitur eorum Deus, et convertet eos in terram. Et edificabunt domum non qualis prior, usquequo compleantur tempora sæculi. Et post hæc revertetur de captivitatibus et edificabunt Hierusalem honorifice, et domus Dei in ea edificabitur. Et in omnes generationes sæculi, edificatio gloriosa, sicut locuti sunt de ea propheta. Et omnes gentes convertentur vero ad timendum Dominum Deum, et confitentur idola sua.*

9. ET GAUDEBUNT IN EA REGES OMNES TERRE ADORANTES REGEM ISRAEL, — id est adorantes Christum; nec enim post reditum e captivitate fuit alius rex Israel quem adorarint omnes reges terre; Christo autem omnes gentes et reges servierunt.

10. SERVITE DOMINO IN VERITATE, — id est vere, sincere, scilicet vero, sincero, recto, integro, totoque corde, non ficto, non falso, non dimidiato, non diviso, ut dimidium cordis anipique partem Deo delis, alteram diabolo, puta idolis et cupiditatibus. Veritas ergo hic opponitur mendacio, superstitioni, hypocrisis, actioni et simulationi. Ita Serapius.

11. UT FACIANT JUSTITIAS, — id est opera justæ, piæ et sancta. In Græco additur insigne et exemplum Achiachari, qui Tobie ex fratre fuit nepos, ut dixi

cap. I, ac Manassis cujusdam, quod scilicet ambo ab impio et ingrato Aman in famæ et vitæ discrimine fuerint coniecti, sed sua pietate et cleomosynis evaserunt; Aman vero alius ab Achiacharo in idem inciderit, sic enim habet: *Et nunc, fili, abi ex Ninive, quoniam omnino erunt que locutus est propheta Jonas. Tu autem serva legem et præcepta, et esto amator cleomosynarum et justus, ut tibi bene sit; et sepeli me bene, et matrem tuam mecum; et non ultra manseris in Ninive. Fili, vide quid fecit Aman Achiacharo, qui nutriti eum ut e luce duxit eum in tenebras, et quanta retribuit ei. Et Achiacharus quidem salvatus est, illi vero retributio data est, et ipse ascendit in tenebras. Manasses in cleomosyna erat, et salvatus est de laqueo mortis quem fuerunt ei; Aman autem incidit in laqueum, et perit. Et nunc, fili, vide quid cleomosyna facit, et quomodo justitia liberat.*

Quis fuerit hic Aman incertum est; certum est non fuisse Aman hostem Mardochei et Esther: hic enim Tobia longo tempore fuit posterior. Quis etiam fuerit hic Manasses ignoratur. Aliqui putant fuisse maritum Judith; nam tempus consentit, sed locus discessit, ait Salianus: vixit enim Judith tempore Tobie, inquit ipse, sed in Bethulæ Judæe, non in Ninive et Assyria, ubi vixit hic Manasses, de quo agit Tobias.

14. TOBIAS ABCESSIT EX NINIVE, — fugiens ejus excidium. Ex Ninive profectus est in Mediam ad socerum suum Raguel habitantem in Ecbatanis. Ubi nota miram Dei erga Tobiam providentiam, quæ primo sub annum Ezechie 27 Tobiam per Raphaëlem direxit in Mediam et Ecbatanam, ut inde educeret Saram, et pecuniam a Gabelo reciperet, antequam Ecbatana vastaretur, itaque utramque periculo ereptam in tuto poneret. Nam paulo post vastata est Ecbatana sub Manasse filio Ezechie, ait Bellarminus et Salianus, de quo plura in præmio Judith.

Secundo, cum postea Ecbatana reforescente excidium immineret Ninive et Assyriæ, jussit Tobiam inde excedere, et in Ecbatanam ad socerum tendere, ut illi in senio adesset, morienti oculos clauderet, et hereditatem totam adiret. Si tanta cura Deus providit amicis suis de bonis corporalibus, quanto providebit de spiritualibus, celestibus et æternis?

16. ET COMPLETIS ANNIS 99 IN TIMORE DOMINI (MORTIEM) CUR GAUDIO SEPULCRUM EUM. — Esto enim filii ejus et nepotes dolerent de ejus morte, gaudebant tamen quod tam longam, fortunatam sanctamque vitam simili prorsus morte concluderet, cum deinceps illi jam prope centenariæ nil aliud in hac vita expectandum esset, quam labor et dolor. Mori enim in senectute plena, honorata, pacifica et prospera æque ac pia et sancta, ingens, imo extremum est hujus vitæ bonum. Mortuus est ergo Tobias junior sub annum 16 Josie regis Juda; in hunc enim annum incidit 99 vitæ ejus annus, et sepultus est in Ecbatana Mo

dorum urbe. Græca addunt: *Obiit autem et ipse annorum centum viginti septem, in Ecbatanis Media. Et audivit antequam moreretur ipse destructionem Ninive, quam in captivitate cepit Nabuchodonosor et Assuerus, et gavisus est, antequam moreretur, super Ninive.*

Assuerus hic a multis censetur esse Cyaxares pater Astyagis, quia fuit avus maternus Cyri primi Persarum monarchæ. Qui enim Hebraice vel Chaldaice vocatur Assuerus, Græce vocatur Axares, Oxyares et Axares, eus præponitur Cy, vel Cu, quod Persiæ principem significat. Salianus vero per Assuerum accipit Phorstem patrem Cyaxaris, qui Dejoci in regno Medorum successit. Assuerus enim commune fuit regum Medorum nomen.

Dices: Quomodo Tobias junior ante mortem potuit videre excidium Ninive, cum ipse juxta Latinum textum obierit anno ætatis 99, qui incidit in annum 16 Josie; juxta Græcum vero obierit anno ætatis 127, qui incidit in annum secundum, ejus undecimo postea anno vastata est a Chaldeis Jerusalem, ac post quinque annos Ninive, ut dixi Nahum II, 3. Respondeo primo, hæc verba, quod Tobias viderit excidium Ninive, non esse in vulgata Latina, quom probavit Concilium Tridentinum, sed in textu Græco, in quo plura addita sunt, quæ discrepant, imo contrariantur Latine vulgatae, ac proinde non videntur certa, sed ab aliquo inserta, ut quod vers. 4 et 8, ait Tobiam seniore octo annos fuisse ætatis, et An To

biside-
rit en-
dium Ni-
vive?

quis? Resp.
Prima.

quæ primo sub annum Ezechie 27 Tobiam per Raphaëlem direxit in Mediam et Ecbatanam, ut inde educeret Saram, et pecuniam a Gabelo reciperet, antequam Ecbatana vastaretur, itaque utramque periculo ereptam in tuto poneret. Nam paulo post vastata est Ecbatana sub Manasse filio Ezechie, ait Bellarminus et Salianus, de quo plura in præmio Judith.

Secundo, cum postea Ecbatana reforescente excidium immineret Ninive et Assyriæ, jussit Tobiam inde excedere, et in Ecbatanam ad socerum tendere, ut illi in senio adesset, morienti oculos clauderet, et hereditatem totam adiret. Si tanta cura Deus providit amicis suis de bonis corporalibus, quanto providebit de spiritualibus, celestibus et æternis?

16. ET COMPLETIS ANNIS 99 IN TIMORE DOMINI (MORTIEM) CUR GAUDIO SEPULCRUM EUM. — Esto enim filii ejus et nepotes dolerent de ejus morte, gaudebant tamen quod tam longam, fortunatam sanctamque vitam simili prorsus morte concluderet, cum deinceps illi jam prope centenariæ nil aliud in hac vita expectandum esset, quam labor et dolor. Mori enim in senectute plena, honorata, pacifica et prospera æque ac pia et sancta, ingens, imo extremum est hujus vitæ bonum. Mortuus est ergo Tobias junior sub annum 16 Josie regis Juda; in hunc enim annum incidit 99 vitæ ejus annus, et sepultus est in Ecbatana Mo

quis?

Resp.
Prima.

Et

hoc videtur voluisse S. Hieronymus et Eusebius, scilicet quod Cyaxares, cum Nabuchodonosor seniore cepisset obsidere et vastare agros Ninives, sub annum 13 Josie, idque audierit Tobias ante mortem, sed post 28 annos, cum Nabuchodonosor juniore obsidionem resumens, Niniven expugnavit. Unde Græca habent Tobiam audiisse, non excidium, sed ἀπόλλυται, id est perditionem Ninives, quia scilicet audivit ipse ita eam obsideri et vastari, ut evadere non posset, sed necessario perdenda, id est capienda et evertenda foret, quare *quomodo captivavit*, idem est quod capere cepit; significatur enim actus inchoatus, non perfectus.

Quarto, Serarius, Sallianus et alii respondent sæ-

pius captam et spoliatam esse Niniven, dum ipsa certans cum Babylonis et Medis de imperio, jam vincebat, jam ab eis vincebatur: quare incertum esse de qua Ninives perditione loquatur hic Tobias.

Denique Serarius 39 Tobie junioris annos computat a morte patris, scilicet senioris Tobie, quibus addens annos 68 quibus cum patre Tobias in captivitate vixit, ac faciens eum duorum annorum, quando in captivitate venit, conficit eum universim vixisse 164 annos. Ita ut pertigerit ad annum 24 Nabuchodonosoris, quo eversa est Ninive, itaque eam eversam esse audire poterit; sed hæc ætas illo ævo nimia et plane paradoxa videtur.

COMMENTARIA

IN JUDITH.

ARGUMENTUM

Libri
est
Canon
ici.

Titus liber apud Hebræos non exstat in Canone S. Scripture, sed apud Christianos. Concilium Nicænum I eum inter Canonicos S. Scripture libros recenset, uti refert S. Hieronymus in prologo. Idem fecit Concilium Carthaginense III, cap. XLVII, Concilium Florentinum et Tridentinum. Vide Bellarminum, lib. I *De verbo Dei*, cap. XII. Hinc Josephus, quia Hebræus, non meminit Judith, sicut nec Tobias. Exstat Græce æque ac Latine. An Græcus textus hic, æque ac in Tobia, sit ex translatione Septuaginta interpretum ambigitur. Certe S. Hieronymus, nec ejus nec illorum meminit. Videtur primitus Chaldæo sermone conscriptus, sicut et liber Tobia. Unde S. Hieronymus in prologo asserit se eum e Chaldæo translulisse, additque: « Accipite Judith viduam, castitatis exemplum, et triumphali laude perpetuis eam præconiis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed et viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem et talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, et insuperabilem superaret. » Auctor videtur fuisse Joacim Pontifex coævus Judith, imo ejus director: uti censent Hebræi, et ex eis Sixtus Senensis, lib. VIII, *Harvesti* XI, licet nil certi hac de re asseverari possit, ut ait S. Isidorus, lib. VI Originum, cap. II.

Argumentum libri est victoria Judith de Holoferne et Assyriis, per quam allegorice representatur victoria B. Virginis de diabolo, ait ex Fulberto Carnotensi noster Canisius, lib. I *Martialis*, cap. II; tropologie triumphus animæ fidelis de carne et vitio, ait Rabanus. Denique tres libri sunt partes. Prima describitur Judæorum periculum a cap. I usque ad VIII; secunda, eorum per Judith liberatio a capite VIII ad cap. XV, vers. 9; tertia, quæ deinde secuta sunt a cap. XV usque ad finem.

Quædam
est
Historia
Judith.

Quæres quando contigerit historia Judith. Multi probabiliter arbitrantur eam contigisse ante captivitatem Babylonicam, sub Manasse rege Juda: nimirum postquam Manasses cum suis Judæis e carcere Babilonio dimissus in Jerusalem et regnum rediit; tunc enim apud Medos potentissimus fuit Dejoces qui Ecbatana edificavit. Ninive nondum erat diruta, nondum etiam Jerosolyma; at-

que a tempore Manassis perpetua fuit pax Judæis, usque ad finem regni Josie. Ita censent Bellarminus loco citato, Serarius, Sallianus, Genebrardus, Pererius in cap. I *Danielis*. Cano, lib. XI *De Locis*, cap. VI, Christophorus a Castro in *Osee* II, vers. 20. Nabuchodonosor ergo hic mittens Holofernem quem occidit Judith, fuit cognatus, vel filius, ut vult Serarius, vel gener Asarhaddonis filii Sennacherib, qui proinde Asarhaddonis in regno Ninive successit; aut certe fuit Merodach Baladan rex Babylonis, ait Bellarminus et Sallianus, qui devicto Asarhaddone regnavit in Ninive, ac cum Arphaxad, id est Dejoce rege Medorum confligens, eum superavit, indeque ad monarchiam orbis aspirans, misit Holofernem qui cæteras gentes sibi subjugaret.

Alii ex adverso censent historiam Judith contigisse post reditum Judæorum e captivitate Babilonica, multasque ac validas pro hæc sententia afferunt rationes: prima, quia in hac historia asseritur Pontifex tunc fuisse Joacim; nullus autem hoc nomine fuit Pontifex, nisi Joacim filius Jesu filii Josedee, post reditum ex Babilone; Joacim enim fuit Pontifex sub Cyro, Cambyse et Dario, Joacim sub Xerxe, Eliasib sub Artaxerxe, ut patet *Nehem.* XIII, vers. 4, 6, 7, et *Ecclesiæ* XII, 14, juncto cum *Aggæi* I, 1 et seq., et ex Josepho, lib. X *Antiq.* cap. XI, ubi ex tabulis publicis catalogum Pontificum texuit.

Dices: libro IV *Regum*, cap. XVIII, vers. 17, et *Isaie* XXII, tempore Ezechie regis nominatur Eliacim (qui idem est cum Joacim) filius Helciae prepositus domus, et inter præcipuos numeratur sacerdotes. Respondeo: Eliacim hic non fuit summus Pontifex, uti nec Helciae pater ejus; sed fuit aliquis e primariis sacerdotibus, sive e principibus sacerdotum, cui templi et portarum ejus cura commissa fuit, ut patet ex Scriptura et ex Josepho, ex quibus liquet unum duntaxat Helciaim fuisse Pontificem, non tempore Ezechie, sed multo post tempore Josie, de quo IV *Regum* XXII, 4.

Secunda, quia temporibus Xerxes optime conveniunt ea quæ cap. V, dicuntur de numero Judæorum e captivitate reditu. Item quod cap. VI, Judæi non dicuntur reges habere, sed duces populū

Resp.
Primo,
sub Ma-
nasse.

Secundo
et ve-
rius sub
Xerxe.
Prob.
primo.